

A hazai kőolajföldtan kedvezőtlen világ gazdasági közegben

(Elnöki megnyitó*)

Dr. Dank Viktor

Tisztelt Közgyűlés!

Társulatunk közgyűlését olyan időpontban tartjuk, amikor az ásványi nyersanyagok ismételen előtérbe kerülnek részben azért, mert a kereslet irántuk nőtt, részben mert csökkent.

A földtant művelők tudják, hogy az ásványi nyersanyagok, emberi mértékkel mérve, a meg nem újuló energiaforrások közé tartoznak, ezért készleteik végesek. De tudjuk azt is, hogy ennek a végső készletnek megismerése még korántsem történt meg és a tudomány-technika fejlődésével még számos lehetőség kihasználása, valóra válása várható.

Különösen a kőolaj vonatkozásában szembeötlő az a tevékenység és szemlélet, amely ezt a fontos földtani produktumot gazdaságpolitikai eszközként kezeli. A geológusok nagyon jól tudják, hogy a napvilágot látott borúlátó prognózisok, az olajkészletek gyors kimerüléséről szóló híresztelések éppoly alaptalanok, mint amilyen indokolatlan a túlzott optimizmus a világpiacian észlelhető átmeneti túlkínálattal és az ezzel járó árcsökkenéssel kapcsolatban.

Tény az, hogy a szocialista országok közül egyedül a Szovjetunió önellátó, és rendelkezik világviszonylatban is jelentős kőolaj- és gázkészletekkel. Nagyságrenddel kevesebb található Romániában, még kevesebb Magyarországon, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Bulgáriában és a Német Demokratikus Köztársaságban. A KGST-be tömörült tagországok a mai kiélezett világpiaci helyzetben mentesülnek más, olajszegény országok problémáitól, annak ellenére, hogy ezek is egyre többet kénytelenek fizetni az 5 évenként a világpiaci árhoz igazított szovjet kőolajért.

Sajnos az elmúlt évben a magyar exportcikkek jelentős részénél csökkentek a világpiaci árak, különösen a búza, a vágott baromfi, a marhahús, a vágómarha, a növényi olaj, a nitrogén-műtrágya és az alumínium alapanyagának alacsony ára hatott ránk igen kedvezőtlenül.

A bányászati vonalon egyedül bauxitkészletünk nevezhető nemzetközi viszonylatban is jelentősnek, működő bányáinkat figyelembe véve. Az alumíniumtömb 1981. évi ára 20%-kal csökkent. Ezzel egyidejűleg csökkentek a színesfémek (őn, ólom, cink, réz) árai is.

Ezen kedvezőtlen hatások világpiaci környezetében a szénhidrogének iránt megnyilvánuló fokozott igények kielégítése sajnos mindmáig elsősorban extenzív módon teljesül. Ez azt jelenti, hogy elsősorban új telepek felfedezése és termelésbe állítása révén jutunk olyan mennyiségekhez, amely a felhasználók, a fogyasztók rendelkezésére áll. Szaporodnak az olajmezők, a gázmezők, a kutatás egyre mélyebb képződmények felé tolódik el, és a tengerrel borított kontinentális küszöb (self) kutatása is eredményesen folyik. Szintén fejlődik

* Elhangzott a Társulat 1983. III. 16-ik közgyűlésén.

a már ismert olajelőfordulások racionális művelése, az intenzív termeltetés. (Ez rendszerint azzal kezdődik, hogy felfogják és elvezetik vagy visszasajtolják az addig levegőbe eresztett gázmennyiségeket — és folytatódik azzal, hogy egyre hatásosabb termelési módszerekkel az eredeti készleteknek mind nagyobb hányadát hozzák felszínre, termelik ki, tehát csökken a visszamaradó rész, azaz a veszteség.)

A legutóbbi években már arra a problémakörre is jelentős figyelmet fordítottak a szakemberek, hogy miként és hol lehetne növelni a szénhidrogének felhasználásának hatásfokát vagy helyettesíteni más anyagokkal. Közismert a kőolaj-takarékosságnak egyik formája: értékesebb, sokoldalúbb termékeket előállítani a kőolajat gázzal helyettesíteni — mindkettőt intenzívebben felhasználni vegyipari célokra. Ugyancsak fontos cél, megszüntetni a gáz erőművi felhasználását és helyette a kis fűtőértékű szennel termelni elektromos áramot. Később pedig hasadó anyagok, a magfűző, napenergia stb. fokozottabb bekapcsolására is sor kerül. Az utóbbi években józan indokok szorgalmazzák a kisebb energiafelhasználást igénylő gyártmányok, a kisebb fogyasztású eszközök, gépek, motorok előállítását.

A hazai viszonyokat vizsgálva és beillesztve az imént vázolt világtendenciák sorába, az állapítható meg, hogy bizonyos késéssel követjük ezt az irányzatot. Nálunk is mindmáig az új szénhidrogén-előfordulások felfedezése és termelésbe állítása a döntő tényező, és várhatóan továbbra is ez marad. Ugyanakkor jelentős erőfeszítések történnek a kihozatali hatások növelésére, tehát a veszteségek csökkentésére. Mi is fokozzuk a korszerűbb termékek előállítását az olajból, és akad némi eredmény a felhasználásban, takarékoságban is. Az, hogy a gyárakban, nagyüzemekben milyen takarékosági intézkedések folynak, alig ismertek és nem is követhetők, csak az információkkal rendelkező szakszervezetek számára. Pl. a Tiszai Hőerőmű kis fűtőértékű (CH_4 , CO_2 , N_2 gázkeverék) földgázzal való ellátása, a meglevő ipari, mezőgazdasági, kommunális és háztartási fogyasztóknál a tüzelő- és fűtőolaj helyettesítése földgázzal. E tekintetben az Ipari Minisztérium az Országos Tervhivatallal, és az Országos Fejlesztési Bank jelentős lépéseket tett, preferenciákkal, pályázati kiírásokkal, melybe a MTE SZ is intenzíven bekapcsolódott: az energiaraionalizálási kormányprogramba. De azt már milliók tapasztalják, hogy az épületek nyílászárói és a korszerű szigetelések nehezen vagy nem szerezhetők be; számos gyártmányunk előállításához és működéséhez több energia kell, mint más iparilag fejlett ország azonos termékéhez. Késik vagy meg sem valósul a hazai személyautók dízelesítési, gázra állítási programja.

Néhány szakíró elnéző gúnyolódással élcelődik a „fogyasztáscsökkenésre törekvő szerkentyűkön”, szinte belenyugodva abba, hogy a szocialista országokban gyártott gépkocsiknál jóval kevesebbet fogyasztó, de nagyobb teljesítményt és kényelmet nyújtó kocsik milliói róják már az utakat világszerte — éppen e „szerkentyűk”, ötletek, megoldások jóvoltából. Ma már egyáltalán nem elérhetetlen vágyálom, hanem műszaki valóság, hogy az 1966-os típusokhoz viszonyítva, mert a Zsiguli—Lada „őse” a Fiat-124-es akkor nyerte el az „év autója” címet — az azonos teljesítményű és tömegű gépkocsik 40—60 százalékkal kevesebb üzemanyagot igényelnek ott, ahol erre a fejlesztésre súlyt helyeztek. Ez adott esetben 40—60 százalékkal több megtett kilométert vagy devizamegtakarítást jelent.

Ami a földtani kutatásokat illeti: ezeknek az a feladata, hogy az ország földtani felépítésének, sajátosságainak minél valóságosabb megismerését érje

el. (Ezeket az ismereteket összegzően tartalmazza a földtani és kőolajföldtani modell.) Ennek alapján meghatározhatók a kutatási feladatok; ezek ismeretében pedig a feladatok súlya, fontossága és megoldási sorrendje. A jelenlegi nemzetközi árviszonyokat ismerve, a hazai szénhidrogénkutatások a legnagyobb népgazdasági haszonnal versenghetnek, ezért prioritásuk nem vitatható.

Az olajipartól származó bevételek igen jelentősek az ország adózásból származó jövedelmének szektorában. Nagyon fontos szerepet játszik ezen belül a hazai földből kitermelt évi kétmillió tonna kőolaj, 0,8 millió tonna kondenzátum (párlat) és 6–7 milliárd m³ gáz.

A hatodik ötéves terv szénhidrogén-földtani kutatásainak alapja az OKGT földtani szervezete által 1979. január 1-i állapotot rögzítő prognosztikus készletkészítés. Ezek szerint nyilvánvaló, hogy a korábbi tervperiódus alatt kapott geológiai, geofizikai, geokémiai információk értékelése során újabb lehetőségek nyíltak, ezáltal az ország becsült potenciális szénhidrogéntartalékai növekedtek. Az intenzív termelés által kivett mennyiségek ellenére prognosztikus szénhidrogénkészleteinknek még kereken fele felfedezésre vár. A potenciális ipari készletre vonatkozó becslés százalékban: kőolaj 23, földgáz 77%. A prognosztikus ipari készleteknél 18% a kőolaj és 82% a szénhidrogéngáz aránya. A felfedezésre váró készletek esetében kőolajból a potenciális készlet 38%-a, a földgáz 52%-a vár még egyre nehezebb feladatként felkutatásra. Összes szénhidrogénkincsünk mintegy 23%-át kitermeltük, 28%-a kategorizált ipari készlet formájában a hazai termelés bázisát adja, míg 49%-ának felkutatása további tevékenységünk feladata.

Általánosságban fogalmazva, kőolajból a várható felfedezések mennyisége valamivel alatta marad a már kitermelt mennyiségnek, földgázból a kitermeltnek háromszorosa, szénhidrogénekből összességében a kitermelt mennyiségek kétszerese vár felfedezésre a mai prognózisunk szerint. Minden okunk megvan bízni abban, hogy a tudományos megismerés és annak a gyakorlatba való gyors átültetése révén olyan új földtani programokat tudunk a kutatás számára megfogalmazni, és a megfelelő technika-technológia segítségével megoldani, amelyek további várható készletnövekedéshez vezetnek a jövőben. A magyar medence sajátos geotermikus viszonyainak következménye, hogy a fő szénhidrogénképződési zónák a világ átlagához képest feljebb tolódtak. A hazai szervesgeokémiai vizsgálatok eredményei alapján azonban az is kimutatható volt, hogy 5000 m körüli mélységben is várhatók szénhidrogén-felhalmozódások.

Az eddigi munkánk eredményeként egyre pontosabban tudjuk körvonalazni a földtani összletek szénhidrogén-kutatási értékét. A hatodik ötéves tervben a prognózis alapján készített programok, éves tervek szerint folyik majd a kutatási tevékenység: évente 3000 km szeizmikus vonalhossz bemérését és 200 km kutatófúrás mélyítését tervezzük. A feladat: 35 millió tonna új ipari szénhidrogénkészlet felkutatása.

A tudományos megismerés kiszélesítése és szervezettebb irányítása a jövőben egyre fontosabb tényezővé válik. A korszerű földtani modell megalkotása, folyamatos kiegészítése szintén alapfeltétel. Jó, ha tisztán látjuk és tudatosítjuk, hogy energiahordozók, ásványi nyersanyagok kiaknázásában a világon a legkötöttebb gazdálkodás folyik mind a fejlett tőkés, mind a fejlődő tőkés — és olajban gazdag —, mind a szocialista országokban. Egyeztetett, megvitatott és elfogadott koncepció szerint folynak a kutatások, a bányászat, az értékesítés és az árak kialakítása egyaránt. Így van ez nálunk is, és nem is lehet

másként. Az operatív és az elméleti tevékenység, a tudomány és a gyakorlat a földtani kutatásokban szervesen összefonódik.

A hazai területen csak folyamatosan fejlesztett, korszerű földtani modellel, egyre modernebb geofizikai és fúróberendezésekkel, műszerekkel, földtani anyagvizsgáló eszközökkel és módszerekkel lehet a kutatás vonalán új eredményeket elérni.